

ชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนา ตามแนวคิดของ จอห์น ล็อก
: ศึกษาวิจัยไทย ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๕๖๕-๒๕๕๐

พันตำรวจโท ปรีดา สดาวร

ศูนย์วิทยพัชกร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๕๐

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

JOHN LOCKE'S CONCEPTS OF TOLERATION AND FREEDOM OF RELIGION
: A STUDY OF THAI STATE UNDER CONSTITUTION
FROM B. E. 2475 TO 2540 (1932-1997)

Pol. Lt. Col. Preeda Sataworn

ศูนย์วิทยทรัพยากร

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Political Science

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2007

Copyright of Chulalongkorn University

500826

ปริศนา ศถาวร : ขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาตามแนวคิดของจอห์น ล็อก: ศึกษารัฐไทยภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๔๐. (JOHN LOCKE'S CONCEPTS OF TOLERATION AND FREEDOM OF RELIGION: A STUDY OF THAI STATE UNDER CONSTITUTION FROM B. E. 2475 (1932-1997) อ. ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร, ๓๘๘ หน้า.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของ จอห์น ล็อก แล้วนำมาเป็นกรอบการศึกษารัฐไทยภายใต้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ.๒๔๗๕-๒๕๔๐ ผลการศึกษาสามารถสร้างกรอบแนวคิดและวิเคราะห์ขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของรัฐไทยได้ ใน ๒ ด้าน คือ

ด้านที่หนึ่ง สิ่งที่ต้องมีขันติธรรม คือ ศาสนา ตามแนวคิดของ ล็อก สังคมการเมืองและศาสนจักรมีเป้าหมายและวิธีการที่แตกต่างกัน เหตุทางญาณวิทยาและเทววิทยา ทำให้รัฐไม่อาจใช้วิธีการของตน คือ การใช้กำลังไปบังคับเรื่องราวทางจิตวิญญาณได้ สำหรับสังคมการเมืองไทย ศาสนาไม่ได้เป็นเพียงเรื่องทางจิตวิญญาณ แต่ถือเป็นรากฐานทางศีลธรรมที่รัฐต้องปกป้อง ศาสนาที่รัฐจะมีขันติธรรมได้ ต้องมีความเชื่อและพิธีกรรมที่ไม่ขัดกับศาสนาของรัฐ

ด้านที่สอง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับขันติธรรม เป็นการ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีขันติธรรมกับ ผู้ได้รับขันติธรรม คือ ๑) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนจักร รัฐไทยมีอำนาจเข้าไปจัดรูปแบบและโครงสร้างของศาสนจักรและสามารถใช้อำนาจบังคับในพื้นที่ของศาสนจักรได้ ๒) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและศาสนจักรประจำชาติ กับคนต่างศาสนา รัฐเคยไม่มีขันติธรรมต่อชาวคริสต์และมุสลิม ภายใต้ลัทธิชาตินิยมในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้เหตุการณ์คลี่คลายลง แต่ก็ยังมีทัศนคติในทางลบต่อคนต่างศาสนาอยู่บ้าง ๓) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและศาสนจักรจารีตกับกลุ่มชาวพุทธด้วยกัน เหตุทางเทววิทยาของ ล็อก คือ ความรอดเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล รัฐจึงไม่สามารถใช้อำนาจบังคับได้ สำหรับรัฐไทยจากการที่เห็นว่าศาสนาเป็นรากฐานทางศีลธรรมที่รัฐต้องปกป้อง รัฐจึงมีกฎหมายที่ทำให้รัฐและศาสนจักรจารีตสามารถบังคับต่อผู้ที่ไม่เห็นพ้องด้วย ได้ ๔) ความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองด้วยกัน ระหว่างชาวพุทธด้วยกันจะมีขันติธรรมต่อกัน ได้มากกว่าขันติธรรมที่รัฐจะให้แก่พลเมืองบางกลุ่ม

จากการศึกษามีข้อเสนอบางประการเกี่ยวกับการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนจักร การปรับปรุงกฎหมายเพื่อการมีขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนา และการให้ความสำคัญกับศาสนาที่เป็นวิถีทางไปสู่ประโยชน์สูงสุดของชาติ ไม่ใช่ศาสนาที่เป็นเป้าหมายในตัวเอง

ภาควิชา ..... ลายมือชื่อนิติ.....
สาขาวิชา.....รัฐศาสตร์..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา .....๒๕๕๐..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4681903724 : MAJOR POLITICAL SCIENCE
 KEY WORD: TOLERATION / FREEDOM OF RELIGION / JOHN LOCKE / THAI STATE / THAI CONSTITUTION
 PREEDA SATAWORN : JOHN LOCKE'S CONCEPTS OF TOLERATION AND FREEDOM OF RELIGION: A STUDY OF THAI STATE UNDER CONSTITUTION FROM B. E. 2475 TO 2540 (1932-1997). THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. CHAIYAN CHAIYAPORN, Ph.D., 388 pp.

This study was carried out to analyze John Locke's concepts of toleration and freedom of religion. The concept was used to examine the Thai state under the Constitution during 1932 to 1997. The study of Locke's concept constructed two conceptual and analytical frameworks for a study of Thai state's toleration and religious freedom.

The first framework involved object of toleration, that is religion. With regard to Locke's theory, civil society and church (religious societies) differ in ends and means. The nature of church entails that state should not use coercive means in the sphere of spiritual matters. However, in the case of the Thai society, religion is not only the spiritual basis but also a moral standard that the Thai state has to uphold. Therefore, religious beliefs and worships that the Thai state can tolerate must not conflict with the state church.

Secondly, it deals with the people involved in toleration, namely, the tolerator and the tolerated. This framework analyses four relationships between the tolerator and the tolerated. The first is the relation between state and church. The Thai state has a power to organize and structure the religious society including a power of law enforcement over the religions' sphere. The second lies in the relations amongst the state, the state church and the citizen of other religions. In this matter, the Thai state used to have intolerance with the Christian and Muslim during the Pibulsongkram government. Although the intolerance declined later on, however, the negative attitude to other religions still exist tacitly. The third is the relationship between the state, the orthodoxy and the Buddhist sects or religious movement. In Locke's concept, it is the responsibility of each individual to seek for the truth and the way to heaven, so the state or anyone can not use coercive means in this religion matter. Nevertheless, the Thai state proclaims that religion is the basis for moral standards that the state has to uphold. Thai state, then, issued laws that allow state and orthodoxy to sanction heretics or schism. The last is the relationship amongst the citizens. The extent of mutual toleration amongst the Buddhists themselves is higher than the state's toleration towards some group of citizens.

This study has some suggestions with regard to the restructuring of the relationship between the state and the religious society, and the need for reforming law for more religious freedom and toleration. It also proposed that religion should be disposed as a means to gain the public good in civil society instead of accomplishing of their own goals.

Department.....-.....Student's signature..... *Preeda Sataworn*
 Field of study....Political Science.....Advisor's signature..... *Chaiyan Chaiyaporn*
 Academic year .....2550..... Co-advisor's signature.....-.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงการศึกษาตลอดหลักสูตร ไม่อาจสำเร็จลงได้หากไม่ได้รับความกรุณาจากคณาจารย์และบุคคลต่างๆ อันได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ ลัมมณี ที่รับภาระเป็นประธานกรรมการสอบ และให้ความกรุณาแก่ข้าพเจ้ามาตั้งแต่การศึกษาระดับปริญญาโท จนกระทั่งเข้าศึกษาในระดับปริญญาเอก คณาจารย์จากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้ร่วมเป็นคณะกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์นี้อาจไม่ได้เริ่มต้นและสำเร็จลงได้หากขาดคำแนะนำที่มีคุณค่าอย่างยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ ตั้งแต่การกำหนดหัวข้อและโครงร่าง จนกระทั่งการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ซึ่งให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สมบูรณ์ ไม่เพียงแต่การดูแลตลอดเวลาการศึกษาและร่วมเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์เท่านั้น แต่ยังทำให้ข้าพเจ้าได้เรียนรู้การทำงานทางวิชาการ ในขณะที่ศึกษา อันเป็นประสบการณ์ที่มีประโยชน์แก่ข้าพเจ้ามาก และสำหรับอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร ข้าพเจ้าไม่อาจจะกล่าวคำขอบคุณได้ในหน้ากระดาษอันจำกัดนี้ ความหนาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ใช่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงคุณภาพของงาน แต่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นครุของกรรมการทุกท่านที่ต้องมีขันติธรรมในการอ่านและมอบคำแนะนำให้ศิษย์ด้วยความเมตตา

นอกจากนี้ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒินิรนาม ๒ ท่าน ซึ่งเป็นผู้ตรวจและให้ข้อเสนอแนะบทความที่เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ในการนำเสนอที่ประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ ๖ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์ สำหรับคำถามในที่ประชุมที่ทำให้ข้าพเจ้าต้องขบคิดและนำมาปรับปรุงงานเรื่องนี้ ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนน้องชายที่แสนดี ประเสริฐ พัฒนผลพิบูลย์ ที่สนับสนุนในทุกๆ เรื่องมาโดยตลอด รุ่งภาภรรยวงเกษมสุข วรวัลย์ชัช โรจนพล สำหรับคำร่าเอกสาร ความห่วงใยและกำลังใจ ขอขอบคุณห้องสมุดรัฐสภา และศูนย์ข้อมูลข่าวสาร สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา ที่ให้การสนับสนุนด้านข้อมูลเป็นอย่างดี รวมถึงเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ขอขอบคุณ พ.ต.อ.ดร.ปิยะ อุทาโย ผู้มีส่วนทำให้การศึกษาครั้งนี้ได้เริ่มต้นและสำเร็จลงได้ ขอขอบคุณคณะรัฐศาสตร์ ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ในระดับบัณฑิตศึกษาให้แก่ข้าพเจ้ามาเป็นระยะเวลายาวนาน และขอขอบคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้มอบ“ทุน ๕๐ ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช เพื่อใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และบุคคลสำคัญที่สุด บิดา มารดา ผู้มีพระคุณและเป็นแบบอย่างที่ดี

ในท้ายที่สุดนี้ ข้าพเจ้าตระหนักดีว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ใช่การสิ้นสุดการศึกษา แต่การเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ในอีกระดับหนึ่ง และไม่ใช่คำตอบสุดท้าย แต่จะเป็นการเริ่มต้นการตั้งคำถามที่จะต้องดำเนินต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

พ.ต.ท.ปรีดา ตถาวร

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
ศาสนาในสังคมการเมืองไทย	๘
งานศึกษาเรื่องขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของ ลีอก	๑๐
งานศึกษาในเรื่องขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของรัฐไทย.....	๑๑
ขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนากับรัฐธรรมนูญ.....	๑๔
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๑๗
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๘
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	๑๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๒๐
บทที่ ๒ กรอบแนวคิดขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนา บริบททางประวัติศาสตร์และ	
กรอบการวิเคราะห์แนวคิดของ จอห์น ลีอก.....	๒๑
แนวคิดขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนา.....	๒๑
ขันติธรรมกับเสรีภาพทางศาสนา.....	๒๗
บริบททางประวัติศาสตร์กับการเสนอทฤษฎีขันติธรรมของ ลีอก.....	๔๑
การเปลี่ยนแปลงภายในคริสต์ศาสนาและข้อวิจารณ์ต่อศาสนจักรของลีอก	๔๑
บริบททางประวัติศาสตร์กับการเสนอทฤษฎีว่าด้วยขันติธรรมของ ลีอก.....	๔๖
งานเขียนของ ลีอก ที่เกี่ยวกับขันติธรรม.....	๕๑
กรอบการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของ ลีอก.....	๕๕
บทที่ ๓ ขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของ จอห์น ลีอก.....	๕๕
ศาสนาในฐานะสิ่งที่มีขันติธรรม	๕๕
ศาสนาและข้อวิจารณ์ต่อศาสนจักรชาวคริสต์ของ ลีอก.....	๖๐
การอธิบายเชิงอุปมาเกี่ยวกับธรรมชาติของศาสนจักรกับอาณาจักร.....	๖๕
คุณลักษณะของศาสนจักรกับเหตุผลที่ต้องการขันติธรรม.....	๗๓
ขันติธรรมกับเหตุผลทางการเมือง: ความสุขุมรอบคอบ (prudence).....	๕๔
ความสุขุมรอบคอบที่จะ ไม่ก้าวล้ำกันระหว่างศาสนจักรกับอาณาจักร.....	๕๗

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับขันติธรรม	๕๕
๑.บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้มีขันติธรรม.....	๕๕
๒.บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้ได้รับขันติธรรม.....	๑๑๓
๓.บทสรุปของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีขันติธรรมกับ ผู้ที่ได้รับขันติธรรม.....	๑๔๒
ขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนา กับเสรีภาพในสิทธิพลเมือง.....	๑๔๔
บทที่ ๔ ศาสนากับรัฐธรรมนูญ.....	๑๕๖
ศาสนาในฐานะรากฐานทางศีลธรรมในชีวิตทางการเมือง.....	๑๖๒
ศาสนาแห่งพลเมืองกับรากฐานทางศีลธรรมของ ลีอก	๑๖๕
ปรัชญาที่เป็นเรื่องเหตุผล กับศาสนาที่เป็นเรื่องความเชื่อ.....	๑๖๖
ศาสนาแห่งพลเมืองในรัฐธรรมนูญ.....	๑๘๓
รัฐธรรมนูญกับหลักประกันขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนา	๑๕๐
การคุ้มครองขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาโดยรัฐธรรมนูญ.....	๑๕๒
รากฐานทางศีลธรรมกับเสรีภาพทางศาสนา : ความขัดแย้งในตัวเองของศาสนา.....	๑๕๘
บทที่ ๕ คุณลักษณะของศาสนจักรภายใต้รัฐธรรมนูญไทย.....	๒๐๐
ศาสนากับที่มาแห่งอำนาจการปกครอง ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์.....	๒๐๗
ที่มาแห่งอำนาจ ที่มาแห่งธรรม ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕.....	๒๑๓
ศาสนากับรากฐานทางศีลธรรมในสังคมการเมืองไทย.....	๒๑๕
ธรรมกับข้อผูกมัดในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง.....	๒๒๑
ศาสนากับรากฐานทางจริยธรรมพลเมือง.....	๒๒๗
อาณาจักรกับพุทธจักร.....	๒๓๕
คุณลักษณะของพุทธจักรกับเหตุผลเพื่อขันติธรรม.....	๒๔๗
สรุป.....	๒๕๐
บทที่ ๖ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีขันติธรรมกับผู้ได้รับขันติธรรม.....	๒๕๑
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนจักร.....	๒๕๑
อำนาจของรัฐไทยในพื้นที่ศาสนจักร.....	๒๖๖
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและศาสนจักรที่เป็นศาสนาประจำชาติ กับกลุ่มต่างๆ ในศาสนาเดียวกัน.....	๒๗๗
ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและศาสนจักรที่เป็นศาสนาประจำชาติ กับศาสนาอื่น.....	๒๕๖
ขันติธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของรัฐต่อศาสนาอื่นก่อน พ.ศ.๒๔๗๕..	๓๐๘

ชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของรัฐต่อศาสนาอื่นหลัง พ.ศ.๒๔๗๕..	๓๑๕
ชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของรัฐต่อกลุ่มมุสลิม.....	๓๓๒
ความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองด้วยกัน.....	๓๓๕
บทสรุปชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของรัฐไทย.....	๓๔๑
บทที่ ๘ บทสรุปและข้อเสนอ.....	๓๔๖
คุณลักษณะของศาสนจักรที่ต้องมีชั้นดีธรรม.....	๓๔๖
ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชั้นดีธรรม	๓๕๑
จุดเด่นและข้อจำกัดของแนวคิดชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนาของ ลีอก	๓๕๔
ข้อเสนอสำหรับชั้นดีธรรมและเสรีภาพทางศาสนาในรัฐไทย.....	๓๕๖
รายการอ้างอิง.....	๓๕๘
ภาคผนวก.....	๓๖๖
ตารางเปรียบเทียบบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ตั้งแต่	
รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ.๒๔๗๕ ถึงฉบับปี พ.ศ.๒๕๕๐.....	๓๖๗
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๓๘๖

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย